

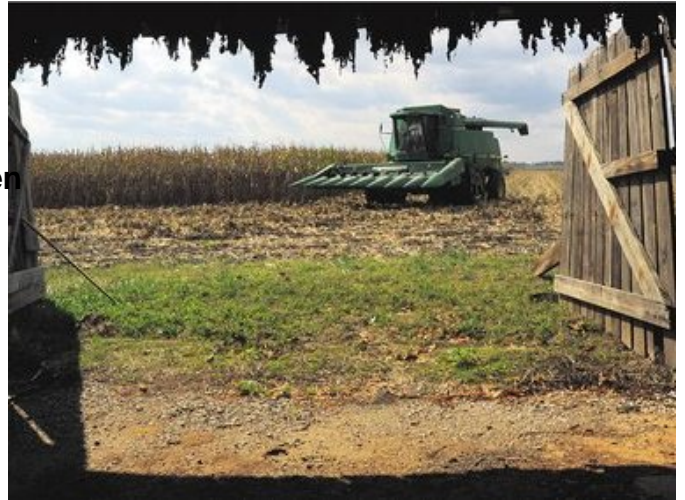
Economie

Druk op het goede leven nu de crisis duurt

Geplaatst: 23 november 2012 08:44, laatste wijziging: 23 november 2012 09:01

Peter Mulder

We zitten in de ergste economische crisis sinds de jarig dertig van de vorige eeuw, en het einde is nog niet in zicht. In dit boek stelt de Tsjechische econoom Tomas Sedlacek de vragen die je nu overal ziet opduiken.

Wat is economische waarde? Draait het om geld, of is er meer? Bomen groeien nooit tot in de hemel, waarom moet de economie dan altijd maar groeien? Waarom hebben economen de crisis niet zien aankomen? Zijn hun modellen goed, of is het luchtfietserij? Is de onzichtbare hand van de vrije markt wel zo'n zegen als ze ons verteld hebben? Allemaal goede vragen, maar wat dit boek interessant maakt is het volgende.

Sedlacek schreef zijn boek voordat de crisis losbrak, en reageert dus niet op de actuele malaise. Het boek werd een bestseller in Tsjechië, waarschijnlijk juist vanwege de actuele malaise. En dan is er het cv van deze 35-jarige docent aan de Praagse Karelsuniversiteit: als 24-jarige was hij economisch adviseur van de voormalige Tsjechische president Vaclav Havel, en in 2006 werd hij door het gezaghebbende tijdschrift Yale Economic Review uitgeroepen tot een van de 'vijf spannendste denkers in de economie'.

Het boek is bewerkt voor een succesvolle theaterproductie. Tel daar bij op de centrale stelling van dit boek: economie gaat niet over geld of groei, maar over de vraag naar goed en kwaad. En tenslotte gaat Sedlacek op zoek naar dat antwoord door te gaan schatgraven in oude verhalen, mythen en theorieën. Met evenveel gemak duikt hij in de boeken van het Oude Testament als in de klassieke werken van Adam Smith.

kunst van het overtuigen

Dit is niet het zoveelste boekje van een journalist die het grote publiek de crisis uitlegt, zoveel is duidelijk. Wat is het wel? Is het briljant? Is het een baanbrekende benadering die onze manier van denken over de economie verandert, zoals de uitgever schrijft? Ik aarzel. Een niet-alledaags boek is het zeker, onderhoudend is het ook en wie zich wil verdiepen in de geschiedenis en filosofie van de economische wetenschap vindt hier een meer dan uitstekende tekst.

Studenten economie moeten dit lezen, en ze zullen niet vaak een boek lezen van iemand die zoveel abstracte kennis zo knap opschrijft. En ook voor mensen die de economiepagina's in de krant altijd overslaan omdat ze er toch geen verstand hebben, is dit boek een aanrader. Dit boek is spannender dan actueel economisch nieuws. Economie gaat niet over geld maar over ons doen en laten.

nutsdenken

Zelden heeft iemand dat voor een breed publiek beter uitgelegd dan Tomas Sedlacek in dit boek. In het eerste deel van het boek komen zeven verhalen langs, elk met hun eigen versie van wie de mens is, hoe de wereld werkt en wat goed is. Het begint met het vierduizend jaar oude Gilgamesj-epos, gevolgd door de verhalen van het Oude Testament, het Oude Griekenland, het christendom, Descartes, Mandeville en Adam Smith.

Uit al deze bronnen vist hij thema's op, die in het tweede deel van het boek elk een hoofdstuk krijgen waarin ze verder worden uitgediept. Hebzucht, eigenbelang, vooruitgang, de onzichtbare hand, de relatie tussen tijd en geld, het nutsdenken, en meer.

sparen

Hiermee treedt Sedlacek in de voetsporen van de econoom McCloskey, die economie een retorische wetenschap heeft genoemd: het gaat om de kunst van het overtuigen door middel van argumenten. Ik vind dat een goede gedachte, omdat het onderstreept dat economie zoals we het zien en bestuderen het gevolg is van menselijk handelen en niet van natuurwetten.

Echt praktisch wordt het boek vrijwel nergens. Behalve bij het Bijbelse verhaal over de farao die droomt van zeven magere koeien die zeven vette koeien opeten. Jozef legt uit: zeven jaren

van overvloed zullen gevolgd worden door zeven jaren van hongersnood. Hij adviseert de farao om voedsel te sparen voor de magere jaren. De les voor vandaag: het is niet de taak van politici en economen om het bruto nationaal product alsmaar te laten groeien, maar om het verschil tussen de vette en magere jaren te verkleinen. Dit hoor je zelden van een econoom.

denkers

Mijn aarzeling is dit. Behalve als goede verhalenverteller, ontpopt Sedlacek zich in dit boek ook als een Don Quichot die zijn pijlen richt op de economische wetenschap van pakweg dertig jaar geleden. Ik deel Sedlaceks kritiek op de droom van een positivistische waardenvrije wetenschap, het rationele en individualistische economische mensbeeld, de veronderstelling van perfecte markten en nutsmaximalisatie, de overdaad aan wiskunde in de theorievorming. Maar de afgelopen twintig jaar is veel onderzoek gedaan naar imperfecte markten, irrationeel gedrag, psychologie, zelforganisatie, gevestigde belangen, onzekerheid en de rol van geschiedenis en instituties in de economie.

Hoewel Sedlacek elementen hiervan aanstipt, speelt dit een ondergeschikte rol in het boek. Dat hangt samen met de keuze van Sedlacek om vrijwel uitsluitend klassieke denkers ten tonele te voeren. Natuurlijk, niet alles kan in één boek, maar als hij had gekozen voor moderne denkers als Amartya Sen, Elinor Ostrom, Daniel Kahneman, Peter Diamond en Joseph Stiglitz was er een ander boek ontstaan. Sedlacek vertelt ons dus vooral het verhaal van het oude economische testament.

niet waardenvrij

Aan het eind van zijn boek pleit Sedlacek voor een terugkeer van de economische wetenschap naar de moraalfilosofie, net als in de tijd van Adam Smith. De redenering is kortweg deze. Economie gaat over het maken van keuzes, die keuzes kunnen goed of fout uitpakken, en als ethiek en moraal niet langer een prominente plek hebben in de studie van economie dan ontspoort de economische wetenschap – zie de crisis met al zijn onderliggende hebzucht, en geen econoom die het aan heeft zien komen.

Maar waarom zouden economen de juiste personen zijn om ons te leiden op het glibberige pad tussen goed en kwaad? Economen zijn nog steeds belangrijke profeten en waarzeggers van onze tijd – zie hun optredens in de media. Maar is dat wat we willen? Is, in parafraze, economie niet te

belangrijk om aan economen over te laten? Maar wie bepaalt dan wat het goede leven is, in een pluriforme samenleving zonder gemeenschappelijke bron voor de moraal?

consumptie

Deze puzzel is extra interessant omdat een aantal lijnen in Sedlacek's betoog verrassend genoeg feilloos aansluiten bij wat de vermaarde christelijke econoom Bob Goudzwaard al sinds jaar en dag predikt. Dat er niet zoiets is als een waardenvrije wetenschap. Dat reductionisme en nutsdenken leidt tot kortzichtigheid.

Dat moraal integraal onderdeel van economische analyse dient te zijn. Dat de behoeften van mensen voor de econoom meer moeten zijn dan slechts een gegeven. Dat de illusie van een vrije markt riekt naar een utopie. Dat we te ver gaan met onze consumptie, en dat we toe moeten naar zoiets als een economie van het genoeg.

geloof

Sedlacek noemt Goudzwaard niet, maar meer dan eens is het alsof je de oude meester zelf leest. Goudzwaards analyses zijn christelijk gemotiveerd en eindigen consequent met een oproep tot inkeer, in termen van bij zinnen komen en realistisch zijn. Sedlacek is minder expliciet in zijn motivatie, maar komt tot dezelfde conclusie.

Daarmee is Sedlacek, net als Goudzwaard, behalve econoom ook profeet. Lukt het hem om de economen en het grote publiek tot inkeer te brengen? Hij is in zijn vaderstad Praag geëerd, dat geeft te denken. Maar de enorme aandacht voor dit boek suggereert ook dat Goudzwaard zijn tijd vooruit was. Hoe dit ook zij, geloof nooit zomaar een econoom. Maar Tomas Sedlacek is er een om in de gaten te houden.

De economie van goed en kwaad. De zoektocht naar economische zingeving van Gilgamesj tot Wall Street

Tomas Sedlacek. Uitg. Scriptum, Schiedam 2012. 408 blz. geb. € 29,50